

บทที่ ๔

ความสอดคล้องระหว่างการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมราชาวัตร (กมล โกวิท) กับพุทธวิธีการสื่อสาร และการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์

การเผยแผ่พุทธธรรมนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเกี่ยวข้องกับการสื่อสาร (Communication) พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องทำการสื่อสารกับประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้มีความเข้าใจหลักคำสอนทางพระศาสนาที่ถูกต้อง¹ ฉะนั้น ผู้ทำการสื่อสารก็ต้องมีรูปแบบและแนวทางในการใช้สื่อเป็นอย่างดีทั้งพุทธวิธีการสื่อสารและการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์ จึงจะสามารถทำการสื่อสารกับประชาชนให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้

ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงความสอดคล้องของรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมราชาวัตร (กมล โกวิท) ในประเด็นดังนี้คือ

๔.๑ ความสอดคล้องกับพุทธวิธีการสื่อสาร

๔.๒ ความสอดคล้องกับการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์

๔.๑ ความสอดคล้องกับพุทธวิธีการสื่อสาร

พุทธวิธีการสื่อสาร² คือ วิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณีอุบาสก อุบาสิกา หรือบุคคลทั่วไปทั้งเทวดาและมนุษย์ ตามพระนามที่ได้รับการยกย่องว่า สตถา เทวมนุสสานิ ทรงเป็นศาสดาของมนุษย์ทั้งหลาย พระพุทธเจ้าทรงมีเป้าหมายในการสอนคือ ฝึกฝนอบรมคนให้เกิดปัญญาที่แท้จริง เพื่อให้ใช้ปัญญาดำเนินชีวิต ทางใดที่จะก่อให้เกิดปัญญา พระองค์ก็จะทรงสอนหรือแนะนำ³ พระอัจฉริยภาพของพระพุทธองค์ในด้านการสอนเป็นที่ปรากฏเด่นชัดว่าได้เผชิญกับนัก ปราชญ์ราชบัณฑิต เจาลัทธิมากมาย ซึ่งบางพวกก็เข้ามาตี บางพวกก็เข้ามาร้าย บางพวกเข้ามาทหาทายสติปัญญาหรือมาแสวงหาความรู้ และบางพวกมาเพราะต้องการชมบราบปราม แต่พระองค์ก็ทรงสามารถเอาชนะได้ด้วยพระอัจฉริยภาพในการสอนของพระองค์ ทำให้บุคคลในสังคมทุกระดับ นับตั้งแต่กษัตริย์ พราหมณ์ แพทย์ ศูทร ซึ่งมีความแตกต่างกันด้านความเชื่อ ความประพฤติ และทางสติปัญญาได้หันมานับถือ พระรัตนตรัย พุทธวิธีเทศนาธรรม มีคุณลักษณะ ๔ อย่าง ดังนี้

¹พระครูศรีปริยัติวิกรม (วัชรพงษ์ ทินนาโก),

“ศึกษาเทคนิคและรูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตธมโม) วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๖๙.

²พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธวิธีการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒).

³เสฐียรพงษ์ วรรณปก, คิดเป็นทำเป็นตามแนวพุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๗.

๑. สันตัสสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดูให้เห็นกับตา
๒. สมาทปนา ชักจูงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ
๓. สมุตเตชนา เราใจให้แก่วลกล้ำ บังเกิดกำลังใจ

ปลูกให้มีอุตสาหะแข็งขันมั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ ไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยยาก

๔. สัมปหังสนา ชโลมใจให้เข้มแข็ง ร่าเริง เบิกบาน ไม่น่าเบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนพึงได้รับจากการปฏิบัติอาจถูกเป็นคำสั้นๆ ได้ว่า แจ่มแจ้ง จูงใจ หาญกล้า ร่าเริง หรือ ชี้ชัด เชิญชวน คึกคัก เบิกบาน

๔.๑.๑ กุศโลบายการสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าเมื่อจะทรงสอนใครแต่ละครั้ง พระองค์ได้มีกุศโลบายการสำรวจตรวจสอบองค์ประกอบหลายอย่างในการสอนบุคคลระดับต่างๆ ที่มีพื้นฐานความรู้ สติปัญญาที่แตกต่างกัน หัวข้อนี้จะเป็นการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพุทธวิธีการสื่อสาร ซึ่งเป็นวิธีที่พระพุทธองค์ทรงใช้ประยุกต์คำสอนแต่ละลักษณะให้มีความเหมาะสม

กุศโลบายการสอนของพระพุทธเจ้ามีหลายอย่างที่น่าสังเกตหรือพบบ่อยครั้งจะได้แก่วิธีต่อไปนี้

๑. แบบสากัจฉา

หรือสนทนาวิธีนี้น่าจะเป็นกุศโลบายที่พระพุทธองค์ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใด ๆ

โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั่น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระศาสนา ยังไม่รู้ยังไม่เข้าใจหลักธรรม

ในการสนทนาพระพุทธองค์ทรงเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและเกิดความเลื่อมใสในที่สุด การสอนแบบนี้จะมีปรากฏใน พระไตรปิฎกหลาย ๆ ที่ เช่น กรณียของ ปรีพพาชกชื้อ วัจฉโคตร ที่เข้าไปทูลถามเรื่องความเห็นสุดโต่ง ๑๐ ประการกับพระองค์ และก็ได้มีการสนทนาแบบถาม-ตอบ ในเรื่องดังกล่าวระหว่างปรีพพาชกกับพระพุทธองค์^๔

๒. แบบบรรยาย

พระพุทธเจ้าจะทรงใช้ที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชนหรือพระสงฆ์จำนวนมากมาฟังเพื่อเพิ่มความรู้และความสงบทางจิตใจ ลักษณะพิเศษของ กุศโลบายการสอนแบบนี้มีทั้งการแสดงธรรมที่มีใจความยาว และที่มีใจความสั้นๆตามต่อสถานการณ์ที่เห็นว่าเหมาะสม เช่น ในพรหมชาลสูตร พระองค์ก็ได้บรรยายเกี่ยวกับเนื้อหาของศีล ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ ๑) ศีลระดับต้นที่เรียกว่าจตุศีล ๒) ศีลระดับกลางที่เรียกว่ามัชฌิมศีล ๓) ศีลระดับ สูงที่เรียกว่ามหาศีล และตอนท้ายก็แสดงเรื่องทิวาหรือปรัชญาของลัทธิต่าง ๆ ร่วมสมัยพุทธกาล ซึ่งมีทั้งหมด ๖๒ ทฤษฎี โดยพระพุทธเจ้าทรงนำมาแสดง หรือบรรยายและชี้ให้เห็นว่า พระพุทธศาสนามีความเห็นหรือมีหลักคำสอนที่ต่างจากทฤษฎี ทั้ง ๖๒ ประการนี้อย่างไร^๕

^๔ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๘๗-๑๘๘/๒๑๙-๒๒๓.

^๕ที.สี. (ไทย) ๙/๒๘-๑๐๔/๑๑-๓๙.

๓. การตอบปัญหา

การตอบปัญหาของพระพุทธองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและใช้วิธีการตอบให้เหมาะสม เพราะโดยมากการถามปัญหาจะเป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่น เพียงเพื่อข่มและลองภูมิ แต่พระพุทธองค์ทรงแยกประเภทปัญหาไว้ตามลักษณะกุศโลบายการตอบ ๔ ประการ

- ๑) เอกังสพยากรณียปัญหา ปัญหาที่พึงตอบตรงไปตรงมา
- ๒) ปฏิปุจฉาพยากรณียปัญหา ปัญหาที่พึงย้อนถามแล้วจึงตอบตอบ
- ๓) วิวิจขพยากรณียปัญหา ปัญหาที่จะต้องแยกความตอบ
- ๔) ฐปณียปัญหา ปัญหาที่พึงยับยั้งเสีย

ดังปรากฏ ในเทวตาสังยุต ทัมมิเทวตาไปทูลถามพระพุทธเจ้าว่า “บุคคลให้อะไรชื่อว่าให้กำลัง ให้อะไรชื่อว่าให้วรรณะ ให้อะไรชื่อว่าให้ความสุข ให้อะไรชื่อว่าให้ลักขุ และใครชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง” พระพุทธเจ้าก็ตรัสตอบว่า “บุคคลที่ให้ข้าว ชื่อว่าให้กำลัง ให้ผ้าชื่อว่าให้วรรณะ ให้ยานชื่อว่าให้ความสุข ให้ประทีปชื่อว่าให้ลักขุ และผู้ให้ที่พักชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ส่วนผู้ปราศธรรมชื่อว่าให้อมตะ”^๖ ซึ่งเนื้อหาดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงลักษณะการสอนแบบตอบปัญหา และแสดงถึงการให้ความหมาย ทำให้การสอนได้ผลดียิ่งขึ้น

๔. แบบวางกฎข้อบังคับ โดยใช้กุศโลบายกำหนดหลักเกณฑ์ การว่ากล่าวตักเตือนมีกฎและข้อบังคับให้พระสาวกหรือพระสงฆ์ปฏิบัติ หรือยึดถือด้วยความเห็นชอบพร้อมกัน เพื่อคุณประโยชน์ที่งดงาม ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงบัญญัติวินัยต่าง ๆ ซึ่งใช้เป็นข้อบังคับให้พระภิกษุได้ปฏิบัติตาม และที่สำคัญกฎข้อบังคับที่พระองค์ทรงบัญญัติขึ้น สามารถเป็นตัวแทนของพระองค์ได้ ดังที่ทรงตรัสในวันทีพระองค์จะเสด็จดับขันธปรินิพพานว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไปก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย”^๗

๔.๑.๒ พุทธวิธีในการสื่อสาร (การสอน) ของพระพุทธเจ้า

การสอนหรือการถ่ายทอดความรู้ทุกเรื่องถึงแม้ผู้ถ่ายทอดจะมีความรู้ดีสักเพียงใด ก็ตาม หากขาดอุปการการสอนที่ดีดูดให้ผู้เรียนมีความสนใจได้ การสอนนั้นก็จะไม่ประสบความสำเร็จ หรือภาษาปัจจุบันเรียกว่าขาดเทคนิคในการสอน พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นถึงความเป็นเลิศในพุทธวิธี การสื่อสาร (การสอน) เป็นอย่างยิ่ง ประกอบด้วย ๑๐ วิธี คือ

๑. การยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ การยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย และการเล่านิทานประกอบการสอนช่วยให้เข้าใจได้ง่ายและชัดเจน

^๖ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๒/๕๘.

^๗ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาปรากฏนิทานชาดกมากถึง ๕๔๗ เรื่อง เช่น สอนเรื่องความเสียหายอันเกิดจากความไม่สามัคคี โดยยกตัวอย่างเรื่อง ภิกษุชาวเมืองโกสัมพี⁸ หรือ สอนเรื่อง อยู่อย่างสงบ ต้องอาศัยการประกอบความเพียรอยู่เสมอ โดยการยกเอาเฉพาะพระมหากัสสปะเป็นตัวอย่าง โดยตรัสยกย่องว่า “เป็นผู้มีสติ หมั่นประกอบความเพียร ไม่ติดอยู่ในที่ ละความห่วงอาลัยไป เหมือนหงส์ละเปลือกตามไป ฉะนั้น”⁹ ดังนั้น การสอนแบบนี้เป็นเรื่องที่ทำให้มองเห็นภาพคำสอนให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ช่วยให้ง่ายจำแนก เห็นจริงและความเพลิดเพลิน ทำให้การเรียนการสอนมีรสยิ่ง

๒. การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา คำอุปมาช่วยให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยากปรากฏความหมายเด่นชัดออกมา และเข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะมักใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นามธรรม เปรียบให้เห็นชัดด้วยสิ่งที่เป็รูปธรรม หรือแม้เปรียบเรื่องที่เป็รูปธรรมด้วยข้ออุปมารูปธรรม ก็ช่วยให้หนักแน่นเข้า เช่น ครั้นพระพุทธเจ้าตรัสสอนแก่ มณฑกเศรษฐีว่า “โทษของคนอื่นเห็นได้ง่าย ส่วนโทษของตนเห็นได้ยาก เพราะคนนั้นชอบโปรยโทษของผู้อื่น เหมือนคนโปรยเมล็ด แต่กลับปกปิดโทษของตนไว้ เหมือนพราหมณ์ปกปิดร่างพรางกายตนไว้” หรือครั้งที่พระองค์ตรัสในคราวที่ประทับอยู่ในอารามของอนนทโณทิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถีว่า “สมณพราหมณ์พวกหนึ่งแล่นเลยไปไม่ปรารถนธรรมที่เป็นสาระ ชื่อว่าพอกพูนเครื่องพันธุนาการ ใญ่ยิ่งขึ้น ยึดมั่นในสิ่งที่ตนได้เห็นแล้วและฟังอย่างนี้ จึงตกสู่หลุมถ่านเพลิงตลอดไป เหมือนแมลงตกสู่ประทีปน้ำมันฉะนั้น”¹⁰ การใช้อุปมานี้ น่าจะเป็นกลวิธีประกอบการสอนที่พระพุทธองค์ทรงใช้มากที่สุด มากกว่ากลวิธีอื่นใด

๓. การใช้อุปกรณ์การสอน ในสมัยพุทธกาล ย่อมไม่มีอุปกรณ์การสอนชนิดต่าง ๆ ที่จัดทำขึ้นไว้เพื่อการสอนโดยเฉพาะเหมือนสมัยปัจจุบัน เพราะยังไม่มีการจัดการศึกษาเป็นระบบขึ้นอย่างกว้างขวาง หากจะใช้อุปกรณ์บ้าง ก็คงต้องอาศัยวัสดุสิ่งของที่มีในธรรมชาติ เช่น ในครั้งที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ที่สิสพาวนใกล้เมืองโกสัมพี ก็ได้สอนภิกษุทั้งหลายโดยใช้ใบประดู่เป็นอุปกรณ์ คือ พระองค์ได้หยิบใบประดู่ลายมาเล็กน้อยแล้วถามภิกษุทั้งหลายว่า ใบไม้ใบใดกับพระหัตถ์ของพระองค์ที่ไหนมากกว่ากัน ภิกษุทั้งหลายก็ทูลว่า ใบปามีมากยิ่งนัก แล้วพระองค์ก็ตรัสแสดงการที่พระองค์ไม่สอนทั้งหมด เพราะคำสอนของพระองค์นั้นมีมากมาย เหมือนไม้ประดู่ลายใบป่ำ แต่ที่ตรัสเปรียบคำสอนที่จำเป็นเหมือนใบไม้ใบกำมือ เพราะมีความจำเป็นต่อการทำที่สุดแห่งทุกข์ให้สิ้น¹¹

๔. การทำเป็นตัวอย่าง วิธีสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในทางจริยธรรมคือ ทำเป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นการสอนแบบไม่ต้องกล่าวสอน เป็นทำนองการสาธิตให้ดู แต่ที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำนั้นเป็นไปในรูปทรงเป็นผู้นำที่ดี เช่น

⁸ พ.พ. (ไทย) ๒๕/๖/๒๕.

⁹ พ.พ. (ไทย) ๒๕/๙๑/๕๗.

¹⁰ พ.พ. (ไทย) ๒๕/๕๙/๓๐๖.

¹¹ ส.ส. (ไทย) ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓.

กรณีของภิกษุที่ป่วยจนต้องนอนจมกองมูลและคูของตนเอง
ไม่มีภิกษุรูปใดมีความปรารถนาที่จะเข้าไปดูแลพยาบาล พระพุทธเจ้าจึงสอนภิกษุทั้งหลายที่อยู่ในอา
วาสนั้น ด้วยการลงมือปฏิบัติดูแลพยาบาลภิกษุรูปนั้นด้วยพระองค์เอง
หลังจากที่ทรงดูแลจนภิกษุที่อาพาธให้มีอาการดีขึ้นแล้ว ในตอนประชุมได้ตรัสไว้
เพื่อเป็นข้อคิดแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีมารดา ไม่มีบิดา
ผู้ใดจะพยาบาลพวกเธอ ถ้าพวกเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจักพยาบาล ผู้ใดจะพึงอุปัฏฐาก
ขอให้ผู้นั้นพยาบาลภิกษุผู้อาพาธเถิด”¹²

๕. การเล่นเกม เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่

เป็นเรื่องของความสามารถในการใช้ภาษาผสมกับปฏิภาณ ข้อนี้เป็นอัจฉริยภาพแสดงถึง
พระปรีชาสามารถของพระพุทธเจ้าที่มีรอบรู้ทุกด้าน จะเห็นได้จากกรณีของเวรัญชพรหมณ์
ที่มากล่าวต่อพระองค์ ต่างๆ นานา แทนที่พระองค์จะปฏิเสธการกล่าวหา
กลับนำคำกล่าวหาอธิบายด้วยการใช้ภาษา การเล่นเกม
โดยการนำเข้าสู่หลักการที่ถูกต้องของพระองค์ เช่น ในข้อกล่าวหาที่พรหมณ์ต่อว่าพระพุทธเจ้าว่า
“ท่านเป็นพระโคตม เป็นคนไม่มีสมบัติ” ซึ่งสมบัติในความหมายของพรหมณ์
เป็นการกล่าวถึงสมบัติภายนอกที่เป็นเครื่องตอบสนองความต้องการพื้นฐาน แต่พระพุทธเจ้าให้ความ
หมายการไม่มีสมบัติคือ การละสิ่งที่ทำให้ชีวิตติดอยู่กับวัตถุนั้น ๆ
เพราะการติดรักเหงาแห่งอกศลทั้งหลายชื่อว่าไร้ซึ่งความเป็นคนมีสมบัติ
เพราะการละอกศลทั้งหลายได้อย่างสิ้นเชิง¹³

แม้ด้านการสอนหลักธรรมทั่วไป

พระองค์ก็ทรงรับเอาคำศัพท์ที่มีอยู่แต่เดิมในลัทธิศาสนาเก่ามาใช้ แต่ทรงกำหนดความหมายให้ใหม่
ซึ่งเป็นวิธีการช่วยให้ผู้ฟังผู้เรียนหันมาสนใจและกำหนดคำสอนได้ง่าย
เพียงแต่มาทำความเข้าใจเสียใหม่เท่านั้น และเป็นการช่วยให้มีการพิจารณาเปรียบเทียบไปในตัวด้วยว่า
อย่างไหนถูก อย่างไหนผิดอย่างไร จึงเห็นได้ว่า พรหม พรหมณ์ อริยะ ยัญ ตบะ ไฟบูชาญ ฯลฯ
ซึ่งเป็นคำลัทธิศาสนาเดิม ก็มีใช้ในพระพุทธศาสนาด้วยทั้งสิ้น
แต่ก็มีความหมายต่างออกไปเป็นอย่างใหม่

๖. อุปายเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคล

การเลือกคนเป็นอุปายสำคัญในการเผยแผ่พระศาสนา ในการประกาศธรรมของพระพุทธเจ้า
เริ่มแต่ระยะแรกประดิษฐานพระพุทธศาสนา
จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงดำเนินพุทธกิจด้วยพุทธโอบายอย่างที่เราเรียกว่า การวางแผนที่ได้ผลจริง
ทรงพิจารณาว่าเมื่อจะเข้าไปประกาศพระศาสนาในถิ่นใดถิ่นหนึ่งควรไปโปรดใครก่อน เช่น
ครั้งตรัสรู้แล้วก็เลือกที่จะโปรดปัญจวัคคีย์ก่อน
เพราะทรงเห็นว่าพวกเขามีพื้นฐานความศรัทธาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว
ง่ายต่อการทำความเข้าใจคำสอนของพระองค์ และต่อมาก็สอนชายหนุ่มที่ช้อยสกุลบุตร
ซึ่งเป็นบุตรของเศรษฐีและผู้นำของชายหนุ่มในชุมชนนั้น เพราะพระองค์ทรงเล็งเห็นว่าปัญจวัคคีย์

¹²วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๕/๒๓๙-๒๔๑.

¹³วิ.ม.ท. (ไทย) ๑ /๒-๑๐/๒-๔.

และยสกุลบุตรนี้จะเป็สาวกที่จะช่วยในการเผยแผ่คำสอนได้มาก¹⁴

จากนั้นพระองค์ก็เสด็จไปโปรดชฎิล ๓ พี่น้อง พร้อมบริวาร ทั้งพัน เริ่มด้วยชฎิลคนพี่ใหญ่เสียก่อน แล้วนำชฎิลเหล่านี้ ผู้กลายเป็นสาวกแล้ว เข้าสู่ครราชคฤห์ประกาศธรรม ณ พระนครนั้น ได้ราชาเป็นสาวก เป็นอันว่าพอเริ่มต้นประกาศ พระศาสนา ก็ได้ทั้งนักบวชผู้ใหญ่ เศรษฐี และราชา ซึ่งเป็นคนชั้นสูงสมัยนั้นเป็นสาวก เป็นการนำทางเสด็จเผยแผ่ให้ปลอดภัยต่อไป

ในการทรงสั่งสอนคนแต่ละถิ่น หรือแต่ละหมู่คณะ ก็มักทรงเริ่มต้นที่บุคคลผู้เป็นประมุข เช่น พระมหากษัตริย์ หรือหัวหน้าของหมู่นั้น ๆ ทำให้การประกาศพระศาสนาได้ผลดีและรวดเร็ว และเป็นการยืนยันพระปรีชาสามารถของพระองค์ด้วย

๗. การรู้จักจังหวะและโอกาส ผู้สอนต้องรู้จักใช้จังหวะและโอกาสให้เป็นประโยชน์ เช่น กรณีของการบัญญัติพระวินัยแต่ละข้อ พระองค์ก็ต้องมีมูลเหตุของความผิดที่เกิดขึ้นเสียก่อน แล้วจึงสอนโทษที่เกิดจากการล่วงละเมิด หลังจากนั้นก็จะบัญญัติสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติหรือที่ควรปฏิบัติ ซึ่งต่อมาเรียกว่าพระวินัย เช่น กรณีของพระสุทินที่ต้องอาบัติปาราชิก ด้วยการเสกเมณีกบอดศีลภรรยาของตน¹⁵

ต่อมาพระองค์ก็ได้ทรงบัญญัติ ในเรื่องความผิดที่ประพฤติแล้วขาดจากความเป็นข้อที่ ๑ และอีกกรณีหนึ่งที่แสดงถึงการรู้จักใช้จังหวะ และโอกาสของพระพุทธองค์ก็คือ

ในเรื่องการทำสังคายนา

เมื่อครั้งยังทรงพระชนมายุมีภิกษุหลายรูปเข้าไปทูลแสดงความประสงค์ให้พระองค์ทำสังคายนา แต่กาลเวลายังไม่สมควรก็ตรัสห้ามเสีย แต่เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นต่อลัทธิอื่น ๆ

ที่มีการแตกแยกเพราะครูอาจารย์สิ้นไป และทรงเห็นว่าถึงเวลาแล้วโดยการอ้างตัวอย่างจากลัทธิต่าง ๆ และเหตุปัจจัยที่เหมาะสม

จึงมีมติให้ภิกษุได้ทำสังคายนาโดยทรงชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของพระธรรมวินัย

และได้ทรงมอบหมายให้ภิกษุมิพระสารีบุตร เป็นต้น ได้ทำการสังคายนาในโอกาสที่เหมาะสม¹⁶

๘. ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ ถ้าผู้สอนสอนอย่างไม่ม้อัดตา ตัดต้นหา มานะ ทิฐิเสียให้น้อยที่สุด ก็จะมุ่งไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญ สุดแต่จะใช้กลวิธีใดให้การสอนได้ผลดีที่สุด ก็จะทำในทางนั้น ไม่กลัวว่าจะเสียเกียรติ ไม่กลัวจะถูกดูถูกลงกว่าแพ่ เช่น กรณีที่พระพุทธเจ้าตรัสกับคนฝึกม้าที่มีวิธีการฝึกด้วยวิธีแบบสุภาพ วิธีแบบรุนแรงทั้งวิธีแบบสุภาพและรุนแรง จนกระทั่งสุดท้ายเมื่อฝึกไม่ได้ก็ฆ่าทิ้งเสีย ซึ่งพระองค์ก็ใช้วิธีการที่คน ฝึกม้ากล่าวไว้นั้น ย้อนกลับมาเป็นอุปกรณ์การสอนของพระองค์ ด้วยพระดำรัสว่า “เรายอมฝึกคนด้วยวิธีแบบสุภาพบ้าง ด้วยวิธีแบบรุนแรงบ้าง ด้วยวิธีทั้งสุภาพและทั้งรุนแรงปนกันไปบ้าง และถ้าฝึกไม่ได้ก็ฆ่าเสีย”¹⁷

¹⁴วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒-๓๑/๑๘-๔๐.

¹⁵วิ.ม. (ไทย) ๑/๒๔-๓๙/๑๗-๒๙.

¹⁶ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๙๖-๓๐๒/๒๔๗-๒๕๐.

¹⁷อง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๑/๑๖๙-๑๗๑.

แต่กรณีการฆ่าของพระองค์นั้น หมายถึง การไม่เอาใจใส่ต่อบุคคลที่ไม่สนใจในธรรม จึงฆ่าเสียคือปล่อยให้หล่นไปสู่หนทางที่ไม่ดี เพราะสาเหตุจากการไม่สนใจของบุคคลนั้น การทำในลักษณะดังกล่าวถือว่าเป็นการฆ่าในอริยวินัย

๙. การลงโทษและการให้รางวัล การลงโทษในที่นี้คือ

การลงโทษซึ่งมีทั้งในทางธรรมและวินัย มีบทบัญญัติความประพฤติอยู่แล้ว การให้รางวัลคือการแสดงธรรมไม่กระทบกระทั่งไม่รุกรานใคร แต่เป็นการกล่าวสรรเสริญในการกระทำที่ถูกต้องและถือว่าเป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่นด้วย ในเรื่องของการลงโทษ เช่น การลงพรหมทัณฑ์ต่อพระฉันนะ ซึ่งมีความเยอหยิ่งว่าตนเองเป็นผู้อุปฐากพระพุทธเจ้า ในสมัยที่ยังทรงพระเยาว์จนกระทั่งออกบวชเป็นเหตุให้พระฉันนะไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่งสอนของครูอาจารย์ ด้วยเหตุนี้เพื่อให้พระฉันนะรู้จักสำนึกในการกระทำของตนเอง พระพุทธเจ้าจึงตรัสให้มีการลงพรหมทัณฑ์ด้วยการไม่ให้ผู้ใดพูดคุยหรือกล่าวตักเตือนอะไรเลยแก่พระฉันนะ โดยตรัสกับพระอานนท์ก่อนที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพานว่า “อานนท์ เมื่อเราล่วงไปแล้ว สงฆ์พึงลงพรหมทัณฑ์แก่ภิกษุฉันนะ ด้วยการที่ว่า แม้ภิกษุฉันนะจะพูดได้ตามต้องการ แต่ภิกษุไม่พึงกล่าวตักเตือน ปราสาธนเธอ”¹⁸

การให้รางวัลของพระองค์นั้นที่ปรากฏเด่นก็คือ

การตรัสยกย่องในความเป็นเลิศในด้านต่างๆ ที่เรียกว่าเป็น “เอตทัคคะ” เช่น กรณียกย่องพระสารีบุตรว่า มีความเป็นเลิศในด้านผู้มีสติ ปัญญา มาก มีความเข้าใจธรรมแห่งธรรมที่ละเอียดลึกซึ้งได้

โดยเปรียบพระสารีบุตรเหมือนเสนาบดีที่มีความรอบรู้ได้อย่างสูงสุด ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “นรชนใดผู้ไม่ต้องเชื่อใคร รู้จักนิพพานที่ปัจจัยอะไรปรุงแต่งไม่ได้ตรอยต่อแห่งการเกิดใหม่ ทำลายโอกาสแห่งการท่องเที่ยวไปในสงสาร ความคลายห่วงแล้วนรชนนั้นแล เป็นบุรุษสูงสุด”¹⁹ แม้ว่าพระพุทธเจ้าจะทรงใช้การชมเชยยกย่องบ้าง ก็เป็นไปในรูปแบบการยอมรับคุณความดีของผู้นั้น เป็นการกล่าวชมเชยโดยธรรม ให้เขามั่นใจในการทำความดีของตน แต่ไม่ให้เกิดเป็นการเปรียบเทียบกับคนอื่นลง

บางทีทรงยกย่องเพื่อให้ถือเป็นตัวอย่างหรือเพื่อแก้ความเข้าใจผิด ให้ตั้งทัศนคติที่ถูก

๑๐. การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นต่างครั้งต่างคราว

ย่อมมีลักษณะแตกต่างกันไปไม่มีที่สิ้นสุด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าย่อมอาศัยปฏิภาณคือความสามารถในการประยุกต์หลัก วิธีการ และกลวิธีต่างๆ มาใช้ให้เหมาะสม เป็นเรื่องเฉพาะครั้งเฉพาะคราวไป

ยิ่งในการประกาศพระศาสนาของพระพุทธเจ้าต้องเจอปัญหามากมาย และพระองค์ก็ต้องอาศัยปฏิภาณแก้ไขอยู่ตลอดเวลา เช่น

กรณีของครอบครัวพราหมณ์ที่อยู่ในเมืองราชคฤห์

ฝ่ายสามีนับถือศาสนาพราหมณ์แต่ภรรยานับถือพระพุทธศาสนา

และภรรยาก็สรรเสริญแต่พระพุทธคุณอยู่ตลอดเวลา จนสามีไม่พอใจ

¹⁸ที.ม. (ไทย) ๒๙/๘๘/๒๗๕.

¹⁹ช.ม. (ไทย) ๒๙/๘๘/๒๗๕.

คอยพูดว่าร้ายพระพุทธรูปเจ้าต่าง ๆ นานา

จนกระทั่งอยู่มาวันหนึ่งภรรยาทำอาหารหล่น
แล้วเปลี่ยนอุทานด้วยคำที่แสดงออกถึงความเคารพต่อพระพุทธรูปเจ้า พราหมณ์เกิดความไม่พอใจยิ่งนัก
จึงไปเพื่อที่จะเอาชนะด้วยการถามให้พระ พุทธรูปเจ้าจนปัญญาในการตอบปัญหาว่า
“บุคคลก่าจัดอะไรได้จึงอยู่เป็นสุข ก่าจัดอะไรได้จึงไม่เศร้าโศก ข้าแต่พระโคตม
พระองค์ทรงพอพระทัยการก่าจัดธรรมอย่างหนึ่งคืออะไร”

พระพุทธรูปเจ้าทรงใช้กลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้าด้วยการตรัสตอบว่า
“บุคคลก่าจัดความโกรธได้จึงอยู่เป็นสุข ก่าจัดความโกรธได้จึงไม่โศก พราหมณ์
พระอรียะทั้งหลายสรรเสริญการก่าจัดความโกรธ ซึ่งมีรากเหง้าเป็นพิษ มียอดหวาน
เพราะบุคคลก่าจัดความโกรธนั้นได้แล้ว จึงไม่โศก” ซึ่งหลังจากที่พระพุทธรูปเจ้าตรัสแก้ปัญหาคบ
พราหมณ์จึงความเลื่อมใสและยอมรับที่จะเป็นสาวกของพระองค์²⁰

ซึ่งเนื้อหาในการตรัสตอบปัญหาโดยการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้ากับพราหมณ์

แสดงถึงลักษณะความเป็นบรมครูของพระพุทธองค์อย่างหาใครเปรียบได้
ในส่วนรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนาของพระธรรมราชานุวัตร (กมล ไควโท)
ในส่วนที่สอดคล้องกับพุทธวิธีในการสอนนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้

๔.๑.๓ บรรยายธรรม

๔.๑.๔ เทศนาธรรม

๔.๑.๓ บรรยายธรรม

ในเนื้อหาประเภทนี้ พระธรรมราชานุวัตร (กมล ไควโท) ได้อธิบายธรรมะไปตามลำดับขั้น
ตอน มีเหตุมีผล บางครั้งอาจยกอุทาหรณ์ เล่านิทาน สุภาษิต คติธรรม คำกลอน
บางครั้งอาจไม่ยกคำเหล่านี้มา เป็นแต่อธิบายธรรมไปตามลำดับ เน้นที่เนื้อหาสาระเป็นสำคัญ
ดังตัวอย่างในการสอนไปด้วย นอกจากเรื่อง บุญบาป และเรื่อง ความกตัญญู พระธรรมราชานุวัตร
(กมล ไควโท) ชอบ บรรยายธรรมสอนแล้ว คิษยานุศิษย์ชอบฟังพระธรรมราชานุวัตร (กมล
ไควโท) สั่งสอน แม้จะฟังหลายครั้งก็ไม่รู้สึกเบื่อแล้ว เรื่อง คุณธรรมสำหรับคู่บ่าวสาว
ก็บรรยายเป็นเรื่องพิเศษอีกเรื่องหนึ่ง ฟังสนุกพร้อมกับให้คติแนว
ทางการดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างสงบสุขทั้งแก่คู่สมรส และผู้ไปร่วมงาน ดังขอยกมาบางส่วน ดังนี้

การแต่งงานในแง่หนึ่ง เป็นสัญลักษณ์แห่งความรัก คนที่แต่งงานกันก็คือ
คนที่ตั้งใจจะหลอมหัวใจหลอมชีวิตเข้าเป็นอันเดียวกัน โดยมีความรักรองรับอยู่ ความรักในที่นี้
มิได้หมายถึงความรักที่เจือด้วยกามารมณ์ หากเป็นความรักที่ประกอบด้วยเมตตา
ปรารถนาให้ความสุขต่อกัน เป็นความรักที่บริสุทธิ์มีคุณค่า คนที่แต่งงานกัน จึงเป็นคนมีโชคดี
ที่หาโชคดีก็คือ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป เรามีเพื่อนร่วมสุขร่วมทุกข์แล้ว ก่อน ๆ
เราอยู่คนเดียวถึงจะมีพ่อแม่ มีญาติพี่น้อง ก็ยังไม่แน่ว่ามีคนที่จะร่วมสุข ร่วมทุกข์ คือ
ยามสุขเราอยากจะบอกใครสักคนให้ดีใจด้วย แม้จะบอกพ่อแม่พี่น้องแล้วก็ตาม

²⁰ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๘๗/๒๖๔.

แต่ก็ยังอยากจะมีคนที่คิดว่า อยากจะบอกที่สุดให้มาแชร์ความสุขร่วมกับเราด้วย
 ยามทุกข์เราก็อยากจะมีคนช่วยปรับทุกข์ หรือแบ่งทุกข์ไปจากเราบ้าง เพราะฉะนั้น
 ต่อไปนี้เธอทั้งสองมีเพื่อนร่วมสุขร่วมทุกข์แล้ว การแต่งงานจึงส่งผลให้เกิดความดีหลายประการ
 ที่ดียิ่งไปกว่านั้น ก็คือ คุณพ่อคุณแม่ของเธอ อุตส่าห์ข้ามน้ำข้ามทะเลบินมาร่วมในพิธีแต่งงานนี้
 ท่านต้องการเห็นเราอยู่กันยืดยาวอยู่ด้วยความรักความปรารถนาดีต่อกัน
 แต่ความรักความปรารถนาดีต่อกันนี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับพิธี
 พิธีนั้นเป็นเพียงเครื่องบอกความพร้อมเพรียงในการเริ่มต้นเท่านั้น เช่น
 จดรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยด้วยกัน ประเคนอาหารด้วยกัน เป็นต้น
 ซึ่งแสดงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดความรักความปรารถนาดีต่อกัน

คนโบราณ²¹เขาจึงสอนให้คิดให้แง่คิดไปด้วย อย่างเช่น

เวลาตักบาตรพระก็ให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวจับทัพพีด้วยกัน หมายถึงให้ช่วยกันทำ
 แต่บางครั้งเราก็ให้ความหมายผิดไป คือ แปลความไปเป็นเชิงที่ว่า ให้จับทัพพีด้วยกันนั้น
 ถ้าฝ่ายไหนจับอยู่เหนือมือของอีกฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายนั้นชนะ สอนให้เราคิดเอาชนะกัน
 ตั้งแต่แรกเลยทีเดียวนะ ซึ่งหากถือความหมายอย่างนี้ก็น่า
 เป็นการสอนให้ทั้งสองฝ่ายทะเลาะกันนั่นเอง
 เพราะฉะนั้น การที่จะอยู่รวมกันอย่างยืดยาวตลอดไปนั้น
 ต้องอาศัยคุณธรรมต้องสร้างคุณธรรมให้เกิดขึ้นในตัวของเธอทั้งสอง จะอาศัยแต่เพียงพิธีกรรม
 หรือฤกษ์ยามอย่างเดียวหาได้ไม่ แม้แต่ด้ายมงคลที่สวมอยู่บนศีรษะของเธอทั้งสอง ก็ช่วยอะไรไม่ได้
 หย่าร้างกันไปก็มาก บางรายมีข้าวของ เงินทอง มากมาย เพชรเม็ดโต ๆ ของขวัญขนกันเป็นคันรถ
 แต่อยู่กันไม่ทันไรเลย หย่ากันเสียแล้ว ดังนั้นจึงต้องอาศัยคุณธรรมพื้นฐาน ๔ ประการ
 ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้

๑. ต้องมีความจริงใจต่อกัน (สัจจะ) ความจริงใจในที่นี้ คือ ยอมรับสภาพซึ่งกันและกัน
 เราได้แต่งงานเป็นสามีภรรยาแล้ว ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะอย่างไร เราต้องรับสภาพอย่างนั้น นี่คือ
 ความจริงใจต่อกัน ก่อนการแต่งงาน หรือตอนรักกันใหม่ ๆ เราอาจจะต้องหลอกกันบ้าง
 หรือทดสอบดูนิสัยใจคอที่พอจะไปด้วยกันได้หรือไม่ เราอาจจะต้องปิดบังฐานะ
 อาจจะต้องพูดคำไพเราะอ่อนหวาน ซึ่งบาง ครั้งก็ไม่จำเป็นอะไรทำนองนี้
 แต่เมื่อแต่งงานอยู่กินกันแล้ว เราต้องมีความจริงใจต่อกัน ซื่อสัตย์ต่อกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
 ไม่ว่าจะเป็นด้านคำพูดคำจา ความคิดหรือการกระทำก็ตาม การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันก็จะเป็นไปด้วยดี

๒. ต้องรู้จักขมอารมณ์ (ทมะ) เธอทั้งสองแม้จะแต่งงานกันด้วยความรัก
 แต่เมื่อมาอยู่ร่วมกัน ความขัดแย้งกระทบกระทั่งกัน โกรธกัน ย่อมเกิดขึ้นเป็นธรรมดาเหมือนลิ้นกับฟัน
 เราจึงต้องรู้จักควบคุมจิตใจ ปรับตัวปรับใจเข้าหากัน ให้นึกว่าก่อนแต่งงานเรารักกันอย่างไร
 เขามีความดีอย่างไร เราจึงรักเขา หยิบเอาความดีของอีกฝ่ายหนึ่งมาพิจารณา

²¹โกวิทานุสรณ์, เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพพระธรรมราชานุวัตร (กมล โกวิท) ๑๙ มกราคม ๒๕๔๖, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๕๐.

คนเรานี้พอโกรธกันขึ้นมา ก็มักจะมองแต่ทางร้าย ความดีความงามไม่มีเหลือเลย
ความโกรธทำลายความดีหมด พระท่านว่า เป็นนิเวศเครื่องกีดกันความดี
การปล่อยใจไปตามอารมณ์ที่เขาเรียกว่า คนเจ้าอารมณ์เป็นการทำลายความสุขของตัวเอง
ครอบครัวก็ไม่มีความสุข พ่อแม่ญาติพี่น้องก็พลอยเป็นทุกข์ไปด้วย
คนเราอยู่ด้วยกันก็ต้องมีผิดมีพลาดไม่ถูกใจกันบ้าง ต้องรู้จักถนอมน้ำใจกัน ถนอมความรัก
ชีวิตคู่จึงจะยืดยาว

๓. ต้องมีความอดทน (ขันติ) ข้อนี้นับว่าสำคัญมาก สามภรรยาทะเลาะกัน หย่าร้างกัน
ส่วนหนึ่งมาจากความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน

อาจจะเพราะคำพูดของเพื่อนหรือญาติพี่น้องก็แล้วแต่

อันนี้ทั้งสองฝ่ายต้องมีจิตใจเข้มแข็งหนักแน่นไม่ยอมทนต่อความล่วงล้ำก้ำเกินกัน

อดทนต่อความเหนื่อยยากลำบากตรากตรำ พุดงาย ๆ ก็คือ ต้องขยันหมั่นหาทรัพย์สินนั่นเอง

แม่เธอทั้งสองจะมีฐานะดี มีรายได้ดี แต่ก็ต้องเพิ่มรายได้ ตอนอยู่คนเดียว

การรับผิดชอบในการใช้จ่ายก็น้อย เมื่อมาอยู่ร่วมกัน รายจ่ายก็เพิ่มขึ้น

ต้องขยันหาทรัพย์สินและต้องรู้จักค่าของเงิน แม้เพียงเซ็นต์เดียว ถ้าใครเห็นเซ็นต์หนึ่งไม่มีค่า

คนนั้นทำลายค่าของเงิน ทำลายค่าของหนึ่ง จะมีสิบมีร้อยขึ้นมาไม่ได้

๔. ต้องรู้จักเสียสละ (จาคะ) คือ มีน้ำใจ สามารถเสียสละความสุข ความพอใจส่วนตน

เพื่อคู่ครองได้ เช่น ยอมอดหลับอดนอนพยาบาลกัน ในยามเจ็บไข้หรือแม้แต่ในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ

เช่น ก่อนแต่งงานจำวันเกิดเจ้าสาวได้ชื่อของขวัญให้ทุกปี หลังจากแต่งงานแล้ว

ก็ต้องจำวันเกิดของคู่ครองได้เช่นกัน ต้องชื่อของขวัญให้เช่นกัน คนอื่นให้ไม่ชื่นใจเท่าสามให้

ไม่ชื่นใจเท่าภรรยาให้เพราะมันแสดงถึงความรัก สามารถคุยกับคนอื่นได้อย่างภูมิใจ

อีกประการหนึ่ง ต้องเสียสละให้คุณพ่อคุณแม่ด้วย พ่อแม่เหมือนพระ

ใช้ว่าให้คุณแม่จะไม่มีเงิน ไม่เช่นนั้น ท่านจะเลี้ยงเรามาได้อย่างไร

แต่เราให้เพื่อบูชาคุณท่านและต้องให้ด้วยความเต็มใจ ต้องให้ทั้งสองฝ่ายด้วยนะท่านจะได้ชื่นใจ

พ่อแม่เลี้ยงลูกก็เหมือนคนปลูกต้นไม้ ยิ่งเราตอบแทนท่านด้วยแล้ว ท่านยิ่งปลื้มใจมากขึ้น นอกจากนั้น

ยังต้องมีจิตใจเอื้อเฟื้อแผ่ต่อญาติมิตรของคู่ ครอง ทำบุญแก่สาธารณประโยชน์ บูชาศาสนา

บูชาบ้านเมืองด้วยการเสียภาษีอากรตามหน้าที่ เป็นต้น

เมื่อเธอทั้งสองปฏิบัติตามธรรมขั้นพื้นฐานทั้ง ๔ ข้อ ดังที่กล่าวมา

การดำเนินชีวิตคู่ของเธอจะเป็นไปโดยราบรื่นสอดคล้องกลมกลืนกัน

เป็นพื้นฐานอันมั่นคงที่จะทำให้อยู่ครองกันได้อย่างยืนนานตามเจตนารมณ์ของเธอทั้งสอง

๔.๑.๔ เทศนาธรรม

วิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต ภาษิต คำคม โคลง

บทกลอนมาประกอบกับการแสดงพระธรรมเทศนา บรรยายธรรม ปาฐกถาธรรม บทความนั้น

เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่ทำให้การเผยแผ่พุทธธรรมมีประเด็นชัดเจน หรือสร้างความน่าสนใจให้แก่ผู้ฟัง

ผู้อ่านมากขึ้น พระธรรมราชาวัตร (กมล โกวิท) ใช้วิธีการนี้ด้วย

แต่ละครั้งย่อมมีคำเหล่านี้เชื่อมแทรก หรือลงท้ายอยู่เสมอ ดังพระธรรมเทศนา คือ

ท่านมักหยิบยกคุณธรรมพื้นฐานที่สำคัญคือ บุญบาป ความกตัญญู และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขมาแทรกในการเทศน์เสมอ ทั้งสอดคล้องกับผู้ฟังและเหมาะแก่เนื้อหาอย่างดียิ่ง เวลาท่านจะพูด จะเทศน์ ต้องกล่าวถึงพระพุทธรูป ท่านไม่ลืมว่า นี่เป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า พุทธที่ไหนพระพุทธรูปของเราวิเศษ และต้องยกย่องว่า บรรพบุรุษ ครูอาจารย์ พระมหาเถระเก่า ๆ ที่ท่านสอนวิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนาเอาไว้แล้ว บรรพบุรุษของเรานี้เก่งมาก ย่อคำสอน ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เหลือ ๒ คำ คือ บุญกับบาป สังเกตจากวิธีที่เขาสอนเด็ก เด็กเห็นพระห่มผ้าเหลืองยกมือสาธุ ผู้ใหญ่พูดว่า “ได้บุญลูก” ถ้าเด็กทำไม่ดีมักจะถูกว่า “บาปลูก” บุญกับบาป ๒ คำ เท่านั้นที่ฝังใจ หลอหลอมเรามาทุกคนอยากได้บุญ ไม่มีใครอยากได้บาป ท่านจะพูดสอนอย่างนี้เสมอ²²

สาระการเทศน์สั่งสอนเรื่องเด่นอีกเรื่องหนึ่งของพระธรรมราชานุวัตร (กมล โกวิโท) คือ เรื่อง ความกตัญญู ซึ่งบรรดาศิษยานุศิษย์กล่าวยกย่องและถือเป็นเอกในการเทศน์ของท่าน ไม่ว่าจะเป็นหัวข้อการเทศน์เรื่องใดหรือการเทศน์ในโอกาสใด พระธรรมราชานุวัตร (กมล โกวิโท) สามารถนำเรื่องความกตัญญูมาแทรกในเนื้อหาได้อย่างลึกซึ้งจนผู้ฟังคล้อยตาม บางคนตื่นตื่นใจจนไม่อาจกลืนน้ำตาได้

ทั้งนี้ เพราะพระธรรมราชานุวัตร (กมล โกวิโท) เป็นผู้มีจิตใจซาบซึ้งและสูงยิ่งด้วยคุณธรรมด้านกตัญญูทศเวทิตาธรรมแก่ผู้มีพระคุณประกอบด้วย ความสามารถและลีลาการเทศน์ จึงทำให้เรื่องนี้เป็นหัวข้อการเทศน์บ่อยครั้งที่สุดและจับใจผู้ฟังทุกคน ทุกกลุ่ม ในทุกสถานการณ์ ตัวอย่างเรื่อง “พระในบ้าน”²³

ในการเทศน์ของพระธรรมราชานุวัตร (กมล โกวิโท) ตอนหนึ่งว่า การที่เธอได้มาบำเพ็ญกุศลเนื่องในโอกาสคล้ายวันเกิดอย่างนี้ ทำให้มองย้อนไปหาสาเหตุได้ไม่ยากนักคือ พ่อแม่ซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดแก่เรานั้นเอง หากไม่มีพ่อ ไม่มีแม่ เธอก็คงไม่มีโอกาสได้มานั่งพนมมือฟังพระเทศน์อย่างนี้หรือ พ่อแม่จึงเป็นบุคคลแรกที่เรจะต้องทำความเคารพตอบแทนท่าน พระพุทธรูปท่านตรัสว่า พ่อแม่เป็น “อาตุณยัคคี” คือ เป็นบุคคลที่ควรบูชาด้วยการเอาใจใส่เลี้ยงดูพ่อแม่นี้ ท่านกล่าวว่า เป็นมงคลอันสูงสุด เพราะพ่อแม่ท่านเปรียบเหมือนพระในบ้าน ด้วยพ่อแม่ได้เสียสละให้แก่เราอย่างมากมาย เฝ้าทะนุถนอมกล่อมเกลี้ยงเรามาจนเติบโตใหญ่ ไม่เคยท้อแท้ แม่ได้รับความเหนื่อยยากเพียงใดก็ตาม พ่อแม่ยังให้ความรักความเมตตาต่อลูกอย่างไม่ขาดสาย พ่อแม่บางคนแม้อายุหลานจะแต่งงานแต่งงานแยกบ้านไปแล้ว ก็ยังตามไปดูแลสุขทุกข์ของลูก ๆ อีกนี่คือ ความรักของพ่อแม่ละ ด้วยเหตุนี้ การที่เธอมาทำบุญวันเกิดซึ่งนอกจากจะเปรียบเสมือนการฉลองชัยชนะให้แก่ตัวเองแล้ว ยังถือว่าเป็นการทำบุญพิเศษอีกด้วย บุญพิเศษในที่นี้ก็คือ การเลี้ยงตอบแทนพ่อแม่ท่านนั่นเอง

²²หม่อมราชวงศ์ศีกฤทธิ์ ปราโมช, “ข้าวไกลนา”, สยามรัฐรายวัน, ม.ป.ท. : ม.ป.ป., หน้า ๒๒.

²³ระพีร์ ปิยะจันทร์, “วัดไทยในลอสแอนเจลิส”, ดวงประทีป ปีที่ ๑๒, (๓ มีนาคม ๒๕๒๙).

ข้อนี้เป็นคุณธรรมที่ผู้เป็นลูกทุกคนต้องเอาใจใส่อยู่ตลอดเวลา

เลี้ยงพระที่วัดแล้วต้องเลี้ยงพระที่บ้านด้วย **ความจริง**

พ่อแม่ท่านไม่ได้หวังจะได้รับสิ่งตอบแทนจากลูกๆ แต่อย่างไรเลย

แต่เราก็ต้องให้ท่านเพื่อที่จะได้ชื่นใจที่รู้สึกลูกๆ ยังเอาใจใส่ท่านอยู่ เราเลี้ยงพระ

เลี้ยงเพื่อนฝูงเยอะแยะหมดเปลืองไปไม่รู้จักเท่าไร ก็ต้องเลี้ยงพระที่บ้านด้วย

แต่ในฐานะที่เราอาศัยอยู่ในต่างประเทศ ทำอย่างไรจึงจะเลี้ยงพระที่บ้านได้ เอาอย่างนี้นะ

ส่งเงินไปให้ท่านสัก ๒๐-๓๐ เหรียญ แล้วเขียนจดหมายบอกไปด้วยว่า วันนี้เป็นวันเกิดของผม

ผมส่งเงินมาให้คุณพ่อ คุณแม่เพื่อจะได้ใช้จ่ายตามที่ต้องการ อย่างนี้เท่านั้นแหละ

ท่านก็ปลื้มใจภูมิใจแล้ว ชื่นใจที่รู้สึก...เออ....ลูกเขาคิดถึงเรานะ อะไรทำนองนั้น²⁴

พระธรรมราชานุวัตร (กมล โกวิท)

มีรูปแบบและแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ทำให้ผู้ฟังมีความรู้ความเข้าใจแจ่มแจ้ง

(สันตสัจจะ) จูงใจ (สมาทปน) หาญกล้า (สมุตเตสนา) ร่าเริง (สัมปหังสนา) มากขึ้น ไม่สับสนวุ่น

มีเหตุผล มีเนื้อหาสาระดี มีมุมมองให้แง่คิด สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

โดยการยกย่องทศพรหมและเล่านิทานประกอบ การเปรียบเทียบข้ออุปมาอุปไมย

การใช้วิธียกตัวอย่างบุคคล การใช้วิธีการแทรกเรื่องทำให้มีอารมณ์ขัน การใช้ภาษาง่าย ๆ

เหมาะสมกับผู้ฟังมาแนะนำเสนอ ซึ่งเป็นรูปแบบและแนวทางที่ใช้จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของท่าน

จึงเป็นการเผยแผ่พระพุทธธรรมที่สอดคล้องกับพุทธวิธีในการสื่อสารอย่างแท้จริง

๔.๒ ความสอดคล้องกับการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์

ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบรูปแบบวิธีการเผยแผ่ของพระธรรมราชานุวัตร (กมล โกวิท) กับการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์ ในทฤษฎีต่อไปนี้

๔.๒.๑ ความสอดคล้องหลักทฤษฎีการสื่อสารของอริสโตเติล

๑. ผู้พูด (Speaker) ในฐานะที่พระธรรมราชานุวัตร (กมล โกวิท) เป็นผู้สื่อสาร กล่าวคือเผยแผ่ธรรมไปสู่ผู้รับสารคือ ผู้ฟังทั่วไปนั้น คุณสมบัติที่โดดเด่นของท่านคือ มีความรู้รอบด้าน ทั้งคติโลกและศีลธรรม เป็นเปรียญธรรม ๖ ประโยค เป็นนักคิด นักเขียนประพันธ์ กอปรด้วยคุณสมบัติของนักเผยแผ่ที่เรียกว่า “กัลยาณมิตร” มีจริยาวัตรตรงดงาม สมณสารูปเรียบร้อย ใครได้เห็นก็อยากกราบ ใครได้ทราบก็อยากไหว้ อาจกล่าวได้ว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ดี มีความสามารถดี และความประพฤติดี ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้การเผยแผ่ของท่านประสบความสำเร็จอย่างสูง

๒. คำพูด (Speech) ภาษาที่พระธรรมราชานุวัตร (กมล โกวิท) ใช้ในการสื่อสารนั้น เป็นภาษาที่เรียบง่าย เป็นภาษาชาวบ้าน มีความไพเราะชวนฟัง น่าติดตาม เนื้อหามีลักษณะเป็นธรรมะล้วน ๆ มีการเรียบเรียงหรือกำหนดโครงสร้างก่อนการสื่อสารเสมอ ตลอดจนวิธีการเผยแผ่นั้น

ท่านก็ได้ยึดหลักการสื่อสารตามแนวทางพุทธวิธีในการสอนเป็นแบบอย่างดังเช่น ปาฐกถา-บรรยาย

²⁴พระธรรมราชานุวัตร (กมล โกวิท), โกวิทธรรม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ฟิงทองเอนเตอร์ไพรส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖๒.

เทศนาธรรม เป็นต้น

๓. ผู้ฟัง (Audience) ในส่วนของกลุ่มผู้รับสารหรือผู้ฟังนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มของวัยผู้ใหญ่หรือผู้สูงอายุมากกว่า เพราะคนกลุ่มนี้ผ่านวัยชีวิตมามากแล้ว
ย่อมต้องการความสงบทางใจมากเป็นพิเศษและความสงบที่ว่ำนั่นก็คือ การได้ฟัง ได้อ่าน ได้คิด และได้ปฏิบัติในเรื่องของธรรมะ ซึ่งในฐานะของผู้ส่งสารนั้นถือว่าพระธรรมราชานุวัตร (กมล โกวิท) เป็นพระมหาเถระรูปหนึ่งที่เพียบ พร้อมด้วยคุณลักษณะดังกล่าวแล้ว

จะเห็นได้ว่า พระธรรมราชานุวัตร (กมล โกวิท) มีรูปแบบวิธีการสื่อสารหรือเผยแพร่ธรรมะให้สอดคล้องกับการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์ โดยอาศัยแนวทฤษฎีการสื่อสารของอริสโตเติลที่เรียกว่า ผู้พูด (Speaker) คำพูด (Speech) และผู้ฟัง (Audience) และเพื่อให้เห็นความสอดคล้องได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบคุณลักษณะทั้ง ๒ ประการในรูปของตารางที่ ๔.๑ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑ แสดงความสอดคล้องระหว่างรูปแบบวิธีการเผยแพร่ของพระธรรมราชานุวัตร (กมล โกวิท) กับหลักการสื่อสารของอริสโตเติล

แนวทางการสื่อสารของพระธรรมราชานุวัตร (กมล โกวิท)	หลักการสื่อสารของอริสโตเติล
๑. ผู้พูด ประกอบด้วยความรู้ คือ เป็นเรขาคณิต ๒ ประโยค เป็นนักปกครอง นักคิดนักเขียนมีจริยวัตรตรงดงามน่าเลื่อมใส และปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ	๑. ผู้พูด (Speaker) ประกอบด้วยความรู้ความสามารถมีความน่าเชื่อถือ น่าไว้วางใจเชื่อใจได้
๒. คำพูด เนื้อหาเป็นหลักการธรรมะ มีเนื้อหาสาระ, การจัดวางข้อมูล การจัดโครงสร้างข้อมูล การสร้างวิธีการเผยแพร่ใหม่ๆ	๒. คำพูด (Speech) ประกอบด้วย เนื้อหาสาระสำคัญ ประเด็นคำพูด การเรียบเรียงการพูด วิธีการพูดจูงใจ
๓. ผู้ฟัง เป็นกลุ่มคนวัยผู้ใหญ่ถึงวัยสูงอายุ เพราะเป็นวัยที่โหม่นมาเข้าหา หลักธรรมได้มากที่สุด	๓. ผู้ฟัง (Audience) ประกอบด้วย Emotion อารมณ์ การมีส่วนร่วม

จากตารางที่ ๔.๑ แสดงให้เห็นว่าพระธรรมราชานุวัตร (กมล โกวิท) ท่านมีรูปแบบและแนวทางในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่ทำให้ผู้ฟังมีความรู้ความเข้าใจตามหลักการสื่อสารสากลของอริสโตเติลที่ประกอบด้วยหลัก ๓ ประการ คือ ๑. ผู้พูด (Speaker) ๒. คำพูด (Speech) และ ๓. ผู้ฟัง (Audience) ที่ครบถ้วนและมีประสิทธิภาพในการสื่อสาร จึงเป็นการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์โดยแท้จริง

๔.๒.๒ ความสอดคล้องกับหลักทฤษฎีการสื่อสารของเบอร์โล

๑. ผู้ส่งสาร (Sender) คือ บุคคลผู้เริ่มต้นสร้างและส่งสารไปยังผู้อื่นซึ่งก็หมายถึงว่าผู้ส่งสารก็คือ ผู้เริ่มต้นการสื่อสารนั่นเอง ในการสื่อสารครั้งหนึ่งๆ นั้น ผู้ส่งสารจะทำหน้าที่เข้ารหัส (Encoding) อันเป็นการแปรสารให้อยู่ในรูปของสัญลักษณ์ที่มนุษย์คิดสร้างขึ้นแทนความคิดผู้ส่งสารอาจจะเป็นบุคคล กลุ่มบุคคล สถาบัน องค์กรก็ได้ ในการอธิบายผู้ส่งสารอาจมีมากกว่าหนึ่งคน

ในการสื่อสารสาธารณะผู้ส่งสารอาจมิได้ส่งสารในฐานะเป็นตัวของตัวเอง หากแต่ส่งสารในฐานะเป็นตัวแทนของหน่วยงานหรือสถาบันใดสถาบันหนึ่ง ผู้ส่งสารในกระบวนการสื่อสารมวลชน ก็คือตัวแทนองค์กรเกี่ยวกับการสื่อสารมวลชน ซึ่งนอกจากจะส่งสารในฐานะที่เป็นตัวของตัวเองแล้วยังมีความรับผิดชอบในฐานะที่เป็นตัวแทนของสถาบันการสื่อสารมวลชนนั้น ๆ ด้วย ผู้ส่งสารที่ดีควรมีคุณสมบัติขั้นพื้นฐาน ดังต่อไปนี้

๑) เป็นผู้ที่มีเจตนาแน่วแน่ที่จะให้ผู้อื่นรับรู้ความประสงค์ของตน ความประสงค์ในการสื่อสารของมนุษย์อาจมีได้นานัปการ แต่เมื่อสรุปลงแล้วมีอยู่ ๔ ประการสำคัญ คือ ความประสงค์ที่แจ้งให้ทราบ ถามให้ตอบ บอกให้ทั่ว และนำไปให้คิด

๒) เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเพียงพอในเนื้อหาและเรื่องราวที่ตนประสงค์จะสื่อสารกับผู้อื่น ผู้สื่อสารที่ไม่มีความรู้ในหัวข้อที่ตนจะสื่อสาร แต่วางท่าให้ดูเหมือนประหนึ่งว่ามีความรู้ดีอาจทำให้ผู้รับสารหลงเชื่อได้ชั่วระยะหนึ่ง แต่ในไม่ช้าความจริงก็ประจักษ์ออกมาเอง

๓) เป็นผู้มีความพยายามที่จะเข้าใจความสามารถและความพร้อมในการรับสารของผู้ตนสื่อสารด้วย คือต้องอาศัยความรอบคอบ และความละเอียดสุขุมในการพิจารณาข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสังเกตกรณีแวดล้อมต่าง ๆ อีกหลายประการ

๒. สาร (Message) คือเรื่องราวอันมีความหมายและแสดงออกมาโดยอาศัยภาษาหรือสัญลักษณ์ใด ๆ ก็ตามที่สามารถทำให้เกิดการรับรู้ร่วมกันได้ สารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้ส่งสารเกิดความคิดขึ้นและต้องการจะส่งสารนั้นก็โดยการที่ผู้ส่งสารแสดงพฤติกรรมที่เรียกว่าการเข้ารหัส (Encoding) เพื่อแทนความคิดที่เกิดขึ้น เช่น พูด เขียน วาด แสดงท่าทางต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๓ ประการด้วยกัน

๑) รหัสของสาร ก็คือ ภาษา (Language) หรือสัญลักษณ์ หรือสัญลักษณ์ที่มนุษย์คิดขึ้นเพื่อใช้แสดงออกแทนความคิด รหัสของสารสามารถแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ ๒ ประเภท คือ รหัสของสารที่ใช้คำ (Verbal Message Codes) และรหัสของสารที่ไม่ใช้คำ (Non-Verbal Message Codes)

๒) เนื้อหาของสาร (Message Codes) มีความหมายครอบคลุมความรู้และประสบการณ์ของมนุษย์ที่มนุษย์ต้องการจะถ่ายทอดแลกเปลี่ยนเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

๓) การจัดสาร (Message Treatment) คือการตัดสินใจของผู้ส่งสารในการเลือกและเรียบเรียงรหัสและเนื้อหาสาร

องค์ประกอบของการจัดสารก็คือ รหัสและเนื้อหาสาร โครงสร้างของการจัดสารก็คือ การเรียบเรียงรหัสและเนื้อหาสาร เป็นรูปแบบที่เรากำหนดและส่งออกไปยังผู้รับสาร สารที่ถูกจัดเตรียมมาอย่างดี ทั้งในเรื่องของการเรียนรู้ ลำดับความ ระดับความยากง่าย รูปแบบการใช้ภาษาจะทำให้สารนั้นมีคุณสมบัติที่ดีในการสื่อสาร ตัวอย่างเช่น การใช้สารในการสื่อสารโฆษณา เป็นต้น

๓. ช่องทางการสื่อสาร (Channel) คำว่า สื่อ มาจากภาษาอังกฤษว่า Medium (เอกพจน์) และ Media (พหูพจน์) หรือ Channel ซึ่งหมายถึง ช่องทางการสื่อสาร ซึ่งทั้งหมดนี้มีความหมายเดียวกัน การสื่อสาร สารจะถูกส่งไปยังผู้รับ โดยผ่านช่องทางหรือประสาทสัมผัสทางใดทางหนึ่งหรือหลายทาง คือ การเห็น การได้ยิน การสัมผัส การลิ้มรสและการได้กลิ่น ซึ่งช่องทางหรือสื่อเหล่านั้น สามารถแบ่งประเภทออกได้ ดังนี้

๑) สื่อธรรมชาติ ได้แก่

บรรยากาศที่อยู่รอบตัวมนุษย์อื่นมีธรรมชาติเป็นทางติดต่อของการสื่อสารระหว่างบุคคลแบบอยู่ต่อหน้ากัน

๒) สื่อมนุษย์ ได้แก่ บุคคลที่ทำหน้าที่เป็นสื่อ นำสารไปสู่ผู้รับ เช่น คนนำสาร นักเล่านิทาน พ่อสื่อ แม่สื่อ ตัวแทนการเจรจาปัญหา เป็นต้น

๓) สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ สื่อทุกชนิดที่อาศัยเทคนิคการพิมพ์ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ วารสาร โบปลิว นิตยสาร โปสเตอร์ ภาพ เป็นต้น

๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ สื่อที่พัฒนาขึ้นโดยใช้ระบบเครื่องกลไฟฟ้าเป็นหลัก เช่น วิทยุโทรทัศน์ โทรพิมพ์ เทปเสียง เครื่องฉายภาพ เครื่องฉายภาพยนตร์ เป็นต้น

๕) สื่อระยะคน ได้แก่ สื่อที่ทำหน้าที่นำสารได้ แต่ไม่อาจจัดไว้ใน ๔ ประเภทข้างต้นนั้น เช่น หนังสือพิมพ์ กัมแพง วัตถุจารึก สื่อพื้นบ้าน เป็นต้น

๔. ผู้รับสาร (Communication Receiver) ตามแบบจำลองของเบอร์โล ซึ่งได้กล่าวถึง องค์ประกอบของการสื่อสารว่า ประกอบด้วย แหล่งการสื่อสาร ผู้เข้ารหัส สาร สื่อ ผู้ถอดรหัส และผู้รับสาร (Communication Receiver)²⁵

จะเห็นได้ว่า พระธรรมราชานุวัตร (กมล โกวิท)

มีรูปแบบวิธีการสื่อสารหรือเผยแพร่ธรรมะให้สอดคล้องกับการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์ โดยอาศัยแนวทฤษฎีการสื่อสารของเบอร์โลเพื่อให้เห็นความสอดคล้องได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบคุณลักษณะทั้ง ๒ ประการในรูปของตารางที่ ๔.๒ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๒ แสดงความสอดคล้องระหว่างรูปแบบวิธีการเผยแพร่ของพระธรรมราชานุวัตร (กมล โกวิท) กับ หลักการสื่อสารของเบอร์โล

แนวทางการสื่อสารของพระธรรมราชานุวัตร (กมล โกวิท)	หลักการสื่อสารของเบอร์โล, S.M.C.R.
๑. ผู้ส่งสาร ประกอบด้วย มีความรู้ความสามารถ	๑. ผู้ส่งสาร (Sender) ประกอบด้วย

²⁵มณฑล ใบบัว, การสื่อสารเพื่ออุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๖), หน้า ๒๙-๓๘.

มีทักษะในการสื่อสาร มีความคิดสร้างสรรค์ มีวัฒนธรรมถูกต้อง มีจริยวัตรงดงาม	ทักษะในการสื่อสาร ทักษะคิด ความรู้ ระบบสังคม วัฒนธรรม
๒. สาร ประกอบด้วย เนื้อหาสาระ โครงสร้าง การจัดสรรการนำเสนอเผยแพร่	๒. สาร (Message) ส่วนประกอบ โครงสร้าง การจัดสรรเนื้อหา รหัส
๓. ช่องทาง,วิธีการ,รูปแบบ ปาฐกถา, บรรยาย พระธรรมเทศนา หนังสือธรรมะ ปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่าง	๓. ช่องทาง (Channel) การเห็น ได้ยิน การสัมผัส การได้กลิ่น การลิ้มรส
๔. ผู้รับสาร ต้องมี สติปัญญาในการรับธรรมะ ความสนใจในธรรมะ ทักษะคิดในธรรมะ ระบบสังคมและวัฒนธรรม	๔. ผู้รับสาร (Receiver) ทักษะของการสื่อสาร การเข้ารหัส การถอดรหัส ทักษะคิด ความรู้ ระบบสังคมวัฒนธรรม

จากตารางที่ ๔.๒ แสดงให้เห็นว่าพระธรรมราชาชาวนวตร (กมล โกวิท) ท่านมีรูปแบบและแนว
 ทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ทำให้ผู้ฟังมีความรู้ความเข้าใจตามหลักการสื่อสารสากลของเบอร์
 โลที่ประกอบด้วยหลัก ๔ ประการ คือ ๑. ผู้ส่งสาร (Sender) ๒. สาร (Message) ๓. ช่องทาง
 (Channel) และ ๔. ผู้รับสาร (Receiver) ที่ครบถ้วนและมีประสิทธิภาพในการสื่อสาร
 จึงเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์โดยแท้จริง

TRIAL
VERSION